

آجر نوشته عیلامی هوتلوتوش-اینشوشینگ به دست آمده از قلعه افغان^۱

حمید رضایی صدر^۲

چکیده

دوره عیلامی از دوره‌های مهم در تاریخ ایران است. از این دوره کتیبه‌های بسیاری به دست آمده است. وسعت قلمرو این دوره سبب شده هر از گاهی کتیبه‌های تازه‌ای به دست آید. مقاله حاضر در خصوص یک آجرنوشته تازه یافته در حفاری‌های قلعه افغان در شهرستان لردگان چهارمحال بختیاری در سال ۱۳۷۵ است. این آجرنوشته متعلق به هوتلوتوش اینشوشینگ (۱۱۲۰-۱۱۳۵ پ.م) است. کتیبه این آجرنوشته به صورت عمودی نوشته شده است.

واژه‌های کلیدی: هوتلوتوش اینشوشینگ، آجرنوشته، دوره عیلامی

در سال ۱۳۷۵ آقای علی اصغر نوروزی باستان‌شناس اداره کل میراث فرهنگی استان چهارمحال بختیاری جهت تعیین حریم تپه باستانی قلعه گلی روستای قلعه افغان از توابع لردگان استان چهارمحال و بختیاری اقدام به حفر ۲۴ گمانه تعیین حریم نمودند. از یکی از این گمانه‌ها در دامنه شرقی تپه، آجرنوشته‌ای کشف گردید. ایشان حاصل کاوش خود را در مقاله‌ای به چاپ رساندند (نوروزی، ۱۳۸۲).

آجرنوشته به دستور هوتلوتوش-اینشوشینگ (حدود ۱۱۲۰-۱۱۴۵ پ.م) نوشته شده است. به مانند آجر نوشته‌های به دست آمده از تل‌ملیان از همین پادشاه، کتیبه به صورت عمودی بر لبه آجر نوشته شده است. سنت نوشتاری‌ای که حدود پانصد سال فراموش شده بود. ابعاد آجر ۲۴×۱۵×۸ سانتیمتر است و هم اکنون در موزه باستان‌شناسی شهرستان شهرکرد به نمایش عموم گذاشته شده است.^۳ به جهت سهولت دسترسی به کتیبه و امکان بازشناسی آن از سایر کتیبه‌های این پادشاه و دیگر پادشاهان در پژوهش‌های آینده این کتیبه را به صورت اختصاری از این پس hut GA1 (=hut) هوتلوتوش-اینشوشینگ، GA = قلعه افغان) می‌نامیم.

^۱ نوشتن این مقاله را مدیون راهنمایی‌های بی‌دریغ فرانسوا والا هستم.

^۲ کارشناس پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی rezayisadr@yahoo.com

^۳ سپاس ویژه از همکاری‌های صمیمانه رئیس محترم موزه باستان‌شناسی شهرستان شهرکرد و دیگر همکاران گرامی شاغل در موزه.

این کتیبه بر خلاف سنت رایج در آجر نوشته‌های دوره عیلام میانه، فاقد نسب‌شناسی شاهانه است و از این جهت به دیگر آجر نوشته این پادشاه که در انزان به دست آمده است شبیه است. همچنین شیوه نگارش نام نپیریشه خدای بزرگ عیلام نیز مانند آجر انزانی این پادشاه به صورت هجایی آمده است. در دیگر کتیبه‌ها نام این خدا -به جزء مورد اسامی خاص- همواره به صورت هزارش ^dGAL آمده است. نام افراد آمده در کتیبه تا آنجایی که از آجر باقی مانده است یعنی تا اسم Temti-Tur-Kataš نیز مشابه آجر انزانی این پادشاه است.

e ^d [Na-pi-r]i-ša	هلا نپیریشه	۱
[e ^d]Ki-[ri-ri-š]a za-na	هلا کیریریشه بانوی	۲
[] tah-ri	—	۳
[u] ^m hu-te-lu-du-uš		
^d [In]-su-uš-na-ak	من هوتلوتوش-اینشوشینک	۴ و ۵
— li-ka ₄ -me ri-ša-ki	گسترنده شهریاری	۶
[me]-ni-ik ha-tam _e .ti-ik	فرمانروای عیلام	۷
[a]-ak Šu-še-en-ki	و شوشان	۸
— at-ri-ta te-em-ti-ik	پدر- سرور	۹
— me-ri-el-ku-uk tu-ki-ik	شاه برگزیده	۱۰
^d Na-pi-ri-ša-ki	نپیریشه	۱۱
— ta-ri-ki-me-u-me	برای زندگی ام	۱۲
ta-ak-ki-me ^{td} Iš-	۱۴ و ۱۳ زندگی بانوایشنی-کرب-	
ni-ka ₄ -ra-ab-BAD-me	هوهون	
ta-ak-ki-me ^d U-ru-[tuk]-		
^d El-ha-la-hu-ri-me	۱۵ و ۱۶ زندگی بانو اوروتوک-الهله هو	
ta-ak-ki-me ^m Šil-hi-[na]-		
ha-am-ru- ^d La-ka ₄ -ri-mar-[me]	۱۷ و ۱۸ زندگی شیلهینه-همرو-لکمر	
ta-ak-ki-me ^m Ku-ri-tir-	۱۹ و ۲۰ زندگی کوتیر-هوبن	
^d hu-ban-me ta-ak-[ki-me]	۲۰ و ۲۱ و ۲۲ زندگی بانو اوتو-اهی	
^t Ú-tú-E-hi-ih-[hi]-	هی-پینیگیر	

^d Pi-ni-gir-me [ta-ak]-	
ki-me ^m Te-im-ti-Tu-	۲۲ و ۲۳ و ۲۴ زندگی تمتی-تور-کتش
ur-Ka ₄ -taš-me	
	۲۵
-ta-	۲۶

سطر ۱ و ۲ و ۳ بازسازی نام نیپیشه و کیریریشه به چند دلیل است. نخست اینکه خدای مخاطب کتیبه، خدای مهمی است که نامش با ša پایان می‌یابد. در این دوره خدای مهم دیگری را که نامش با ša پایان یابد نمی‌شناسیم. از سوی دیگر نیپیشه خدایی است که در سطرهای ۱۰ و ۱۱ هوتلوتوش-اینشوشینک را به شاهی برگزیده است. آمدن نام کیریریشه در کنار نام نیپیشه امری قابل فهم است، زیرا که او زوج نیپیشه است، بازسازی سطر دوم همچنین بنا بر نشانه ... ki ... و نیز za-na (=بانو) که در پایان همین سطر آمده است، انجام گرفته است.

سطر ۴ و ۵ و ۶ هوتلوتوش-اینشوشینک کتیبه‌های خود را به صورت سوم شخص مفرد به نگارش درآورده است، به جزء هنگامی که کتیبه با حالت ندایی آغاز می‌شود. در این کتیبه نیز روایت به صورت اول شخص مفرد نقل می‌گردد.

سطر ۷ و ۸

7) [me]-ni-ik ha-tam_e-ti-ik

8) a-ak Šu-še-en-ki

عنوان شناخته شده در کتیبه‌های هوتلوتوش-اینشوشینک. با این تفاوت که این عنوان به صورت اول شخص مفرد (locutif) آمده و نه به صورت سوم شخص مفرد (délocutif) که صورت غالب کتیبه‌های این پادشاه است.

سطر ۹ صفت -at⁻-ta te-im-ti-ik برای نخستین بار است که در کتیبه‌های سلطنتی می‌آید. اما ساختار آن را می‌توان در پیوند با اسم دانست (MDP 22,132,17) ku-uk-am-ma-te- im-di-ir و عنوانی که اته-هوشو به شیلههه (MDP 28,5) ad-da lugal An-ša-an ù می‌دهد.

سطر ۱۱ و ۱۲)

m[e]-el-ku tu-ki-ik ^dNa-pi-ri-ša-ki

این عنوان بیشتر فقط توسط شیلهک-اینشوشینک (EKI 44 a,b, 46 & 2, 48 a,b, 54 & 2) به کار گرفته شده بود. با این تفاوت که شیلهک-اینشوشینک خود را شاه برگزیده خدایان عیلام (nappip Hatamtip) می‌خواند، ولی هوتلوتوش-اینشوشینک خود را شاه برگزیده نیپیشه می‌نامد.

نام افراد آمده در کتیبه تا آنجایی که از آجر باقی مانده است یعنی تا اسم *tēmti-tur-šataš* نیز مشابه آجر انزانی این پادشاه است.

منابع

- König, F.W.(1967). *Die elamischen Königsinschriften*, Graz.
- Lambert, M.(1972). «Hutelutush-Insushnak et la pays d'Anšan», *RA* 66: 61-78
- Malbran, F.(1994). *Les inscriptions royales de Suse*, Paris.
- Reiner, E.(1973). «The Location of Anšan», *RA* 67: 57-62.
- Steve, M.-J.(1987). *Nouveaux mélanges épigraphiques, Inscriptions royales de Suse et de la Susiane (= MDP 53)*, Nice.
- Vallat F.(1978). Une brique élamite de Hutelutush-Insushnak , *DAFI* 8: 97-107.
- Vallat, F.(1985). «Hutelutuš-Inšušinak et la famille royale élamite», *RA* 79: 43-50.
- Vallat, F.(1994). «Succession royale en Elam au IIe millénaire», in H. Gasche, M. Tanret, C. Janssen, A Degraeve (éds), *Cinquante-deux réflexions sur le Proche-Orient ancien offertes en hommage à Léon De Meyer (= MHEOP 2)*, Leuven, 1-14.
- Vallat, F.(1996). «Le retour de Hutelutuš-Inšušinak à Suse , *NABU* 88).

سدر اار